№ 107 ՇԱԲԱԹ ՍԵՊՏԵՄԲԵՐԻ 13 **1897** ՇԱԲԱԹ ՍԵՊՏԵՄԲԵՐԻ 13 № 107

ՔՍԱՆՀԻՆԳԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՄՇԱԿ

Յայտարարութեան գինը 10 բառը կէս տողն 6 կոպ. Առաջին երեսում 7 կոպեկ.

Թղթակցութիւնները գրւում են միմիայն խմբագրատան մէջ.

Մեր հասցէն. Тифлисъ, Редакція «Мшакъ» կամ Tiflis, Rédaction «Mschak».

Տելեֆոն № 253.

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ (բացի կիրակի և տօն օրերից)

Յայտարարութիւնները ընդունւում է ամեն ժամում.

Յայտարարութիւնների համար վճարում են խմբագրատանը բառը 2 կոպեկ.

Տելեֆոն № 253.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ՇԱՐՈՒՆԱԿՎՈՒՄ Է

„ՄՇԱԿ“

ԳՐԱԿԱՆԱԿԱՆ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԼՐԱԳՐԻ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

«ՄՇԱԿԻ» տարեկան գինը՝ թէ Ռուսաստանում և թէ արտասահմանում 10 րուբլի, տասն և մէկ և տասն ամսվանը՝ 9 ր., ինն և ութ ամսվանը՝ 8 ր., եօթ ամսվանը՝ 7 ր., վեց ամսվանը՝ 6 ր., հինգ ամսվանը՝ 5 ր., չորս ամսվանը՝ 4 ր., երեք ամսվանը՝ 3 ր., երկու ամսվանը 2 ր., ամսական՝ 1 րուբլի:

Գրվել «ՄՇԱԿԻՆ»՝ կարելի է ԽՄԲԱԳՐԱՏԱՆԸ:

Օտարաքաղաքացիները պէտք է դիմեն հետեւեալ հասցէով՝ Тифлисъ. Редакція «МШАКЪ»: Իսկ արտասահմանից Tiflis. Rédaction «MSCHAK»:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Երջանիկ անմտութիւն.— ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Գէօլօգների պատւին տրված ճաշը. Դժբաղդ երեխաներ. Մատենագրութիւն. Նամակ Երևանից. Նամակ Կարսից. Նամակ Խմբագրութեան. Ներքին լուրեր.—ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Վերջին տեղեկութիւններ. Նամակ Պարսկաստանից. Արտաքին լուրեր.—ԽԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ.—ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ.—ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.—ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ. Մելիքի աղջիկը.

ԵՐՋԱՆԻԿ ԱՆՄՏՈՒԹԻՒՆ

Միջազգային գիտնական համաժողովներին համարեա միշտ ներկայ են լինում և թիւրքիայի ներկայացուցիչները: Որքան և մօնղօլական ազգը հարիւրաւոր տարիների փորձով ցոյց տուած լինի՝ թէ ինքը ծնված է գիտութեան և առաջադիմութեան գործը դժուարացնելու, խեղդելու համար, բայց իւրաքանչիւր թիւրք, որ նստած է Բօսֆորի ափերում, աշխարհագրական անողոք օրէնքով համարվում է Եւրօպայի բնակիչ, հետեւաբար, նա էլ ձեւականապէս իրաւունք ունի լինել եւրօպական գիտնականների աթոռակից և մշակել գիտութեան իւրաքանչիւր ճիւղը:

Սեպտեմբերի 1-ին, Պարիզում փակվեց արեւելագէտների ժողովը: Ռուսաց լրագիրների թղթակիցները հաղորդում են, որ գիտնական ժողովին ներկայացրած էր և մի ինչ որ Քիամիլ-բէյի աշխատութիւնը „Ճշմարտութիւնը իսլամի և Օսմանեան պետութեան մասին“ վերնագրով: Ի՞նչպէս է թիւրքը ճշմարտութիւններ պատմում: Լսեցէք: Քեամիլ-բէյ ասում է, որ այժմեան Օսմանեան պետութիւնը մարդկային ազգի օրրանն է: Այստեղ են գործել կրօնական բոլոր երեւելի գործիչները՝ Մովսէս, Զրադաշտ, Քրիստոս, Մահմէդ. այստեղ են քրիստոնէական, մահմեդական և հրէական բոլոր հին սրբութիւնները: Այստեղ էլ, իբրև ընդհանուր մարդկային մի մեծ բարերար, հաստատվել է մահմեդականութիւնը: Ի՞նչ է դա: Առաջին անգամ մահմեդականութիւնն էր, որ ստեղծեց միջազգային իրաւունք: Եթէ չը լինէր մահմեդականութիւնը, մարդկութիւնը երբէք հասկացողութիւն չէր կազմի թէ ինչ է ազատութիւնը, հաւասարութիւնը: „Իսլամը աշխարհի մեծ մասը նուաճեց արդարութեամբ և կրօնական ազատութեամբ“: Եւ նա ուրիշ մեծ զէնք չունէր: Մահմեդի զինւորները երբէք Ատտիլայի զօրքից շատ չեն եղել, իսկ այդ զինւորների զէնքը պարսից և հռօմայեցիների զէնքից լաւ չէր: Ազգերը իրանք էին խնդրում իսլամի հովանաւորութիւնը, որովհետև տեսնում էին, որ այդ կրօնը ամեն տեղ տարածում է խղճի ազատութեան, հաւասարութեան և եղբայրակցութեան գաղափարը, մի գաղափար, որ մինչև այդ յայտնի չէր աշխարհին:

Թիւրք „գիտնականը“ այնուհետև թըւում է իսլամի կատարած երեւելի գործերը և, ի հարկէ, պատմական բոլոր փաստերի մէջ գտնում է միայն մահմեդականութեան փառքն ու աքանչելի յատկութիւնները: Գալով մեր ժամանակներին, նա փառաբանում է սուլթան Աբդուլ-Համիդին և... „ամենայն ինչ կատարեալ է“: Ալլահի հարազատ զաւակը նախատեսել է և այն բանը, որ իր աթոռակից „գեավուր“ գիտնականները կարող են թերահաւատութեամբ վերաբերվել իր ցնորքներին: Ուստի շտապում է յայտարարել, որ եթէ մէկը հարցնէ թէ ապա ինչո՞ւ այդ օրհնեալ պետութեան մէջ այնքան շատ են աւերակները, այն ժամանակ ինքը, Քեամիլ-բէյը պատասխանէ, որ այդ աւերակների մեղքը թիւրքերինը չէ... Թող ինչ ուզում են ասեն Շատօբրիան, Րընան, Գլադստօն,— իսլամը երբէք վատութիւն չէ արել, այլ աւերակներ թողել են ազատամտութեան թշնամի ազգերը:

Բայց բաւական է: Թիւրքիան, յաղթելով յոյներին, որոնց պատերազմական ամբողջ իմաստութիւնը նահանջելն էր, բենգալեան կրակներով, հրաձիգ փամփուշտներով, սապոնափրփուրի ռումբերով է ուզում շլացնել ամբողջ աշխարհը: Մի տեղ համիդամականութիւն, միւս տեղ դիւցազնական զօրքի փառաբանութիւն, մի երրորդ տեղ կարմիր սուլթանի մեծամեծ առաքինութիւններ, երևխայ—թիւրք Մուրադ-բէյի մեղայական և վերջապէս... Քիամիլ-բէյի զեկուցումը գիտնական ժողովում, ահա ինչ բաներով են խաբում այն բարբարոսները, որոնց երկիրը դեռ չէ կարողացել ծծել ու չորացնել արեան լճերը... Քաղաքական աշխարհում թիւրքերը համիդական բարոյականութիւն գտան, և ահա այժմ ուզում են մտնել գիտնական աշխարհը, կարծելով թէ այնտեղ էլ կարող են կաթնակեր երեխաներ կտորելու գաղափարին խնկարկութիւններ գտնել:

Երջանիկ անմտութիւն..

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԳԷՕԼՕԳՆԵՐԻ ՊԱՏԻՒՆ ՏՐՎԱԾ ՃԱՇԸ

Հինգշաբթի, սեպտեմբերի 11-ին, Թիֆլիսի ժողովարանի ամառային այգում Թիֆլիս քաղաքը մի հանդիսաւոր ճաշկերոյթ տուեց ի պատիւ Կովկաս եկած գէօլօգների: Իբրև հիւրեր ճաշին մասնակցում էին Թիֆլիսի նահանգապետ Բիկօվ, ուսումնական շրջանի հոգաբարձու Եանօվսկի, փոխ-նահանգապետ Սվեչինսկի, Թիֆլիսի քաղաքագլխի պաշտօնակատար Իվանենկօ ձայնաւորների հետ միասին և ուրիշ հիւրեր: Ճաշը սկսվեց ուղիղ ժամի 2-ին. հանդիսականները նստած էին հինգ սեղանի շուրջ, գէօլօգները խառն միւսների հետ: Գէօլօգները կրում էին իրանց կրծքին կօնգրէսի ժապաւէնը մեղալով: Ներկայ էին և կանայք, մեծ մասը գէօլօգների հետ եկած: Հրաւիրված էին երաժշտական խմբեր, թէ ասիական և թէ եւրօպական: Ճաշի ժամանակ տեղի ունեցան ճառախօսութիւններ. քաղաքագլխի պաշտօնակատար Իվանենկօ խօսեց ռուսերէն և այն միտքը յայտնեց թէ Կովկասը, ռուսաց թագի այդ մարգարիտը, ունի բազմաթեւակ հարստութիւններ, որոնց մի մասը դեռ անյայտ է ծածկված ստորերկրեայ խաւերում: Այդ անյայտ հարստութիւնը երեւան հանել կարող են միայն գէօլօգները իրանց գիտնական հետազօտութիւններով: Ճառախօսը վերջացրեց առաջարկելով գէօլօգների կենացը, որ ընդունվեց մեծ ոգեւորութեամբ: Ապա նահանգապետ Բիկօվ ֆրանսերէն լեզուով առաջարկեց ներկայ եղող կանանց կենացը: Այնուհետև խօսեցին Պարիզի ինստիտուտի անդամ Բերտրան, շօտլանդացի Ջօն Մուրրէ, Սիմօնովիչ, Բէյխսհօֆ, և մի քանի ուրիշներ: Այդ ճառերի մէջ յայտնվեց այն միտքը, որ ներկայ գէօլօգիական կօնգրէսը իր բազմազան և արդիւնաւէտ աշխատանքներով և ճանապարհորդութիւններով պարտական է այն համերաշխութեան, որ կայ կօնգրեսի անդամների մէջ և այն ընդարձակ կազմակերպութեան, որ նա ստացաւ չնորհիւ կառավարութեան աջակցութեան: Շվէյցարիայի գէօլօգներից մէկը խօսելով կօնգրէսի նախագահ Մեծ Իշխան Կօնստանտին Կօնստանտինօվիչի ցոյց տուած հովանաւորութեան մասին, առաջարկեց Թագաւոր Կայսրի կենացը, որին հետևեց ռուսաց հիմնը: Ժամի 5-ին ճաշը վերջացաւ: Հիւրերի լուսանկար պատկերը հանվեց: Գէօլօգների մեծ մասը գերմանացիներ էին. 20—25 հոգի Ֆրանսիայից, մօտ 10 հոգի Անգլիայից, 6 հոգի Ամերիկայից, և մի քանի հոգի Իտալիայից:

ԴԺԲԱՂԴ ԵՐԵԽԱՆԵՐ

Անցեալ անգամ հաղորդած տխուր լուրին կուզենայինք աւելացնել էլի մի քանի խօսք:—«Տեղ չը կայ, ասում են, և ուրեմն չենք կարող ընդու-

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՄԵԼԻՔԻ ԱՂՋԻԿԸ

(Պատմական վէպ)

Ա.

Կէսօրն անցաւ: Վիթխարի ընկուզենին, որ միայնակ տարածել էր իր հնաւուրց ճիւղերը մեծ բլրի գլխին, մի հսկայական շուաք գցեց դէպի արեւելք: Դա նշան էր, որ պէտք է նորից սկսել Վարդավառի խաղերը, որոնց ընդհատել էր յուլիսեան միջօրէի տօթը: Բլրի եռեւում, քչքչան առուակի աջ, բարձր ափին տարածված էր մի մեծ բանջարանոց. նրա կենտրօնում, ցածրահասակ թփերի մէջ, երեւում էր մի գիւղական շինութիւն—չորս հաստ անտաշ, ծուռ ու մուռ փայտէ սիւների վրա հաստատված մի կտուր, որ ծածկված էր հողով: Այդ ծածկի տակից դուրս թափվեց աղջիկների և նորահարսների մի մեծ խումբ: Ամենքը հագել էին իրանց տօնական ամենագեղեցիկ շորերը: Ծիծաղը, ուրախ խօսքը գնում էր նրանց հետ: Կեանքի գարունը այդ օրը բացառիկ արտօնութիւն ունէր, ամենքը ջահել էին, միայն մի հաստ հասակաւոր կին կար, նա էլ չէր մօտենում խմբին:

Այծեամների պէս ոստոստալով, հանդարտ շըշուկներ, ծիծաղ և նոր զգեստների խշրտոց տարածելով իրանց շուրջը, աղջիկներն ու հարսները մօտեցան ընկուզենուն: Մի ակնթարթում նրա պինդ ու հաստ մի ճիւղից կախ ընկաւ այծի մազից հիւսած տափակ չուանը: Ճօճանակը պատրաստ էր. մի աղջիկ կանգնեց նրա մէջ և սկսեց ցոյց տալ իր ճարպկութիւնը: Նա արագ բարձրանում էր և արագ ծալում իր ծնկները, ցածրանում, իր մարմնի ամբողջ ճկունութիւնը գործ էր դնում՝ առաջ և առաջ մղվելու համար: Զուանը հետզհետէ մեծ և մեծ շրջան էր գործում, և րօպէ չանցած՝ աղջիկը յետ ու առաջ էր թռչում ահագին բարձրութեան վրա:

Բայց աղջիկների և նորահարսների հասարակութիւնը այսօր զուր չէ բոլորովին առանձնացել: Կան կուսական խորհուրդներ, որոնք մաստղ հասակի շրջանում էլ պիտի մնան...

Ահա մի նորահարս վերցրեց փայտը: Նա խփում է ճօճվող աղջկայ մերկ ոտներին, իսկ մնացածները պահանջում են, որ նա արտասանէ իր սիրած մարդու անունը: Հարց ու փորձի ենթարկվածը շատ չէ կատարում այդ պահանջը. նա դեռ դիմադրում է, լաւ ծեծ է ուտում և ապա միայն, յոգնած, կարմրած սկսում է պատասխաններ տալ. ուրիշ կերպ նա չէ կարող իջնել ճօճանակից և հանգստանալ: Նա նշանված է և տալիս է իր նշանածի անունը: Այդ դեռ շատ դժուար չէ: Ընկերուհիները սկսում են աւելի խոր գնալ նրա սրտի մէջ և ուզում են անպատճառ իմանալ ինչպէս է, սիրում ու հաւանում է նշանածին թէ ոչ: Սրտի այդ բոլոր նուիրական գաղտնիքները դուրս են հանում անպատճառ հարուածները...

Հարցնում են և այնպիսիներին, որոնք դեռ նշանված չեն: Անուններ տալ դրանք պարտաւոր չեն. պէտք է միայն նկարագրեն իրանց ցանկացածի դէմքը, հասակը, հագուստը և, եթէ կարելի է, նոյն իսկ պարագամունքը:—Լսողները սկսում են գուշակել թէ ով է այդ անյայտ երիտասարդը. մի-մի թւում են գիւղի նշանածացուներին, իսկ ճօճվող աղջիկը, որին միայն դրականապէս յայտնի է թէ ով է իր սրտի տէրը, չարչարում է հարցնողներին, դիտմամբ ուրանում է տուած անունները: Ընկուզենու տակ հաւաքված էր այնքան ուրախութիւն, որ նոյն իսկ չափահասակ կինը հեռուից նայում էր, ծիծաղում և երանի էր տալիս երջանիկ ջահելներին:

Հերթը հասաւ մի բարձրահասակ աղջկան: Նա, ինչպէս երեւում էր, այս տանի թագուհին էր. ոչ ոք նրա պէս գեղեցիկ և հարուստ զգեստ չունէր: Նրա կրծքի վրա փայլում էին երկու շարան ոսկի դրամները, մինչդեռ միւսների կուրծքը զարդարում էին արծաթ դրամներ:

—Հիմա մենք կը սկսենք, ձայն տուին այս ու այն կողմից:

Ամենքը աւելի մօտ եկան ճօճանակին, աւելի խիտ խմբվեցան: Ամեն մէկն էր ուզում վերցնել ծեծելու փայտը: Ցուքացած հուրիների պէս ամբողջ խումբը ուզում էր տանջել, ծեծել իր ընկերուհուն:

—Խնայել չը կայ, ասում էր մէկը:

—Ինձ տուէք փայտը, կանչեց մի յաղթանդամ աղջիկ.—ես ցոյց կը տամ թէ ինչպէս են մըրմնջում մարդու անունը:

—Ես քեզանից պակաս չեմ ուզում մի լաւ տանջել սրան, պատասխանեց նա, որ արդէն բռնել էր փայտը և կանգնել էր ճօճանակի մօտ:

Աղջիկը լուռ էր. նրա հրաշալի ժպիտը համաձայնութիւն էր յայտնում: Նա համարձակ բարձրացաւ չուանի վրա: Մետաքսէ կարմիր թաշկինակը յետ ընկաւ, ընկաւ նրա գլխից, բաց անելով նրա սիրուն ճակատը, չքեղ, սաթի պէս թուխ մազերը: Երկու անգամ յետ ու առաջ գնաց ճօճանակը. աղջիկը եռանդուն ջանքեր էր գործ դնում. նրա դէմքի վրա մի սիրուն գոյն իջաւ. վերը թշերը աւելի ևս կարմրեցին, կարծես աշխատում էին նմանացնել թաշկինակի գոյնը: Առաջին հարուածը իջաւ նրա ոտների վրա և անողոք հարցը արտասանվեց պարզ կերպով:

—Ո՞վ է...

Ամենքը լռեցին: Աղջիկը իր փոքրիկ բերանի մի անկիւնով կծեց գլխի թաշկինակի մի ծայրը. նրա նուրբ շրթունքների միջից երեւացին ձիւնափայլ ատամները, ժպիտը դարձաւ մի սիրուն, մեղմ ծիծաղ, որ փոսիկներ կազմեց թշերի վրա, քիչ իջեցրեց երկար ու սրածայր թերթերունքները մի ջուխտ թուխ աչքերի վրա, որոնք այդ կանոնաւոր, կլորիկ դէմքի հրաշքն էին: Նա լուռ էր:

—Ո՞վ է, կրկնվեց նոյն հարցը:

Երրորդ, չորրորդ հարուած: Բայց նա չէ խօսում. պինդ կծում է թաշկինակի ծայրը, ուսերը վեր է քաշում հարուածների ցաւը մոռանալու համար: Նա գիւրաթեք էր, ճկուն: Զուանը կատաղի թռիչքներ էր գործում, կրկնապատկելով իր թափը նրա ծնկների կծկումից: Երկու չարան ոսկիները համբարտ չխկում են, բաղխվելով նրա բարձր ու լայն կրծքին: Բարակ քամին մի քանի փնջիկներ խլեց նրա մազերից և սկսեց հեզիկ կերպով խաղալ նրանց հետ, գգվել այդ սիրուն գլուխը:

Նրա յամառութիւնը չափ չէր ճանաչում: Բերանի մի անկիւնով կծած մետաքսը, կարծես, կապել էր նրա լեզուն: Բաղաք չէր լսվում, հարուածները ցնցում չէին առաջացնում: Այդ աղջիկը սկսել էր զարմացնել նոյն իսկ իր ընկերուհիներին:—Խփողները այժմ երկուսն էին. փայտով զինվածի դիմացը կանգնել էր մի ուրիշ աղջիկ, որ գործում էր գօտուց հիւսած լախտով:

—Բաղդասար... յանկարծ, բոլորովին անսպասելի կերպով լսվեց բարձրում աղջկայ բարակ ձայնը, որ մի ակնթարթում փոխվեց մի հնչուն և սիրուն ծիծաղի: Կարմրութիւնը աւելի ևս

նել ձեր երեխաներին»։ Այդ խօսքերը տխուր, ծանր, յուսահատեցուցիչ են, երբ ուղղված են մի թիֆլիսեցու, մի երևանցու կամ մի նուխեցու, բայց նրանք անարդար, նոյն իսկ յանցաւոր խօսքեր են, երբ ուղղված են թիւրքահայ գաղթականին, էրզրումից, Վանից, Շատախից կամ Տրապիզօնից փախած պանդուխտ հօրը կամ մօրը։ Տեղ չը կայ, ասում են ձեզ, ամեն բանի վրա չոր, անհոգի ձևի տեսակէտից նայող մարդիկ և հանգստանում։ Մտածո՞ւմ են արդեօք այդ տեսակ խօսքեր ասողները, որ այդ առաջին սրտնեղել չէ կարելի բազմաչարչար գաղթականին, որի միակ մխիթարութիւնը, գուցէ, իր որդու ուսումը, կրթութիւնը, նրա հեռաւոր ապագան է։ Կեանքի մէջ երբեմն պատահում են անսովոր դէպքեր, և անսովոր կերպով էլ պէտք է վերաբերուել այդ դէպքերին։ Գաղթական թիւրքահայի վիճակը անսովոր վիճակ է և չէ կարելի նրա վրա սովորական աչքով նայել, ս ո վ ո ր ա կ ա ն ստանդարտութեամբ «տեղ չը կայ ասել»։ Բայց երևի այդ զգացմունքները անմատչելի, անհասկանալի են թէ Ներսիսեան դպրոցի և թէ Գէորգեան ճեմարանի ղեկավարներին։ Թէ չէ երբէք, կրկնում ենք, երբէք նրանք դպրոցի շէմքից յետ չէին դարձնի գաղթական երեխաներին, որոնք ամեն բանից զրկված՝ այժմ դատապարտված են ուսումից էլ զուրկ մնալու դժբաղդութեան։

*

ՄԱՏԵՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

I

„Обзоръ бакинской нефтяной промышленности за 1897 годъ". Баку 1897.

Այս վերնագրով ահա երրորդ տարին է, որ նաւթագործների ժողովի խորհուրդը հրատարակել է տալիս իր ստատիստիկական բիւրոյի ձեռքով (այժմեան կառավարիչը պ. Յ. Սողոմթելեան է) տարեկան մի զեկուցում նաւթային արդիւնաբերութեան դրութեան մասին։ Նաւթային գործը Կովկասում ամենախոշորն է և մեծ գումարներ է բերում մեր երկիրը. նա մի և նոյն ժամանակ այնքան կանոնաւորված է և նաւթագործները այնպիսի միջոցներ ունեն իրանց ձեռքերում, որ կարելի է լինում ճիշդ ստատիստիկական տեղեկութիւններ հաւաքել և ծանուցանել։ Հետաքրքիր են ներկայ զեկուցման մէջ Գրօզնոյի նաւթին նուիրված տեղեկութիւնները (արդիւնաբերութիւնը 1896 թւին 23,5 միլիօն պուդ, այն ինչ Ապշերօնի թերակղզում՝ 386 միլիօն էր) և մանաւանդ Ամերիկայի Միացեալ Նահանգների արդիւնաբերութեանը վերաբերող թւերը, որովհետև այդ երկիրն է, որ Ապշերօնի թերակղզու արդիւնաբերութեան դէմ ամենագլխաւոր մրցողն է և նրան մինչև այժմ յիրաւի դեռ աջողվում է երկրագնդի նաւթային արդիւնաբերութեան մէջ առաջին տեղը պահպանել։ Միացեալ Նահանգների արդիւնաբերութիւնը 1896 թւի համար 100-ի հաւասարեցնելով, Ապշերօնինը 87,5 կը լինի։— Ցարմար են զեկուցման մէջ գրաֆիկան և թւանշանների աղիւսակներ, որոնցից ընթերցած աչքը աւելի դիւրին և աւելի ամփոփ, քան թէ տէկստից կը քաղի տեղեկութիւններ նաւթի արդիւնաբերութեան, հորերի խորութեան, կերօսինի, մազութի և այլ արդիւնքների վաճառահանութեան և դրանց փոփոխվող գնի մասին և այլն։—Ցանկալի կը լինէր, եթէ այն, ինչ որ կամաւոր կերպով կատարում են նաւթագործները, կատարվէր Կովկասի արդիւնաբերութեան և այլ ճիւղերի համար։ Ինչու՞ սրանով չէ զբաղվում պ ա շ տ օ ն ա կ ա ն ստատիստիկական բիւրօն։ Այն ժամանակ կերևար, ճշմարիտ է արդեօք շարունակ կրկնվող այն մեղադրանքը, որ Կովկասը կառավարելու համար աւելի մեծ միջոցներ են հարկաւոր, քան թէ տալիս է ինքն երկիրը։ **

II

„Դ ա վ ի թ ե ա ն ի", Դաւիթ Գուրամիշվիլի, XVIII դար, հրատարակեց Զ. Ճիճինաձէ, Թիֆլիս. 298 երես, գինը 1 ր.։

Տասն և եօթներորդ դարի վերջը Վրաստանում սարսափելի ներքին երկպառակութիւն էր տիրում. ժողովրդապետների (էրիսթաւների) գործունէութիւնը բոլորովին ջլատել էր թագաւորների ոյժը, իսկ պարսիկները օգուտ քաղելով այդ դրութիւնից՝ իրանց խորամանկ քաղաքականութեամբ կամենում էին խպառ կործանել Վրաստանը։ Սկսվեց տասն և ութերորդ դարը և թագաւորեց Վախտանգ VI, որով վրացիները փոքր ինչ յոյս առացան ազատութեան։ Ահա այդ խառն ժամանակներում երևաց Դաւիթ Գուրամիշվիլին, որը երգեց իր հայրենիքի բախտը և դրանով ազգային բանաստեղծութիւնը բարձր աստիճանի վրա կանգնացրեց։

Դաւիթ Գուրամիշվիլին, ինչպէս երևում է նրա մի ոտանաւորից, պէտք է ծնված լինի 1705 թւին, եղել է հարուստ ծնողների զաւակ և թէպէտ ուսում չէ ստացել,—որի համար ողբում է նա իր բանաստեղծութիւնների մէջ,—սակայն, այնու ամենայնիւ, ինքնակրթութեամբ կարողացաւ ուսումնասիրել այն ժամանակվայ գրականութիւնը։ Երիտասարդութեան ժամանակ լեզգիների ձեռքը գերի ընկաւ. նրան տարան Դաղստան և սարսափելի չարչարեցին, վերջը աջողվեց փախչել Ռուսաստան, որտեղ այն ժամանակ ապրում էր Վախտանգ VI։ Այնտեղ մտնում է ռուսաց զինուորական ծառայութեան մէջ, մասնակցում է զանազան պատերազմներին և 90 տարեկան հասակում մեռնում է Մալօրօսիայում։ Դաւիթ Գուրամիշվիլին Գուրամեանների ազգից էր, ուստի և նրա բոլոր հեղինակութիւնները կոչվում են «Գ ո ւ ր ա մ ի ա ն ի»։

«Գուրամիանից» միմիայն տպված է «Դավիթիանի» պօէման, որի նիւթը վերցրած է Վախտանգ VI-ի և վերև յիշած խառն ժամանակներից։ Այնտեղ նկարագրված են «Յիսուսի զոհվելը աշխարհի փրկութեան համար, Վրաստանի բաժան-բաժան մասերի թագաւորների ներքին երկպառակութիւնները և ազգակիցների արիւնհեղութիւնները, պարսից, օսմանցիների և լեզգիների յարձակվելը Վրաստանի վրա ու Վախտանգի փախուստը Ռուսաստան։ Վերջը նկարագրված է Դաւիթի կեանքը, որը անց է կացրել միմիայն տանջանքների և ցաւերի մէջ։ Ամբողջ պօէման մի ողբերգական բանաստեղծութիւն է։ Պօէմայի մէջ նկարագրված բոլոր դէպքերին ականատես վկայ է եղել ինքը հեղինակը, այնտեղ երևակայութիւն ամենևին չը կայ և ոչ էլ կեղծ պատկերների նկարագրութիւն, ինչպէս Շօթա Ռուսթավելիի «Ընձենաւորի» մէջ։ «Դավիթիանիի» վրա պարզօրէն նկատվում է երգային բանաստեղծութեան ազդեցութիւնը, որից կարելի է եզրակացնել, որ Դաւիթ Գուրամիշվիլին քաջ տեղեակ է եղ'ել հին կտակարանին և երգային բանաստեղծութեանը։ Պօէման շատ նըման է Երեմիայի ողբին, որովհետև Դաւիթը նոյնպէս ողբում է կրօնի անկումը և հայրենիքի աւերումը։ Պօէմայի մէջ մի տեսակ միանմանութիւն էլ կայ, որը տաղտկութիւն է պատճառում ընթերցողին։

«Դավիթիանի» պօէման արժանաւոր տեղ է բռնում վրաց հին գրականութեան մէջ. դա առաջինն է վրաց հին մատենագիրներից, որ այնպէս ճշգութեամբ և պարզութեամբ ներկայացնում է ժողովրդի չարչարանքը և հայրենիքի աւերվելը։ Պօէման գրված է աւելի պարզ և ժողովրդական լեզուով, քան թէ «Ընձենաւորն» ու «Ամիրան-Դարէջանիանին»։

Դ. Տէր-Դաւթեան

ՆԱՄԱԿ ԵՐԵՒԱՆԻՑ

Սեպտեմբերի 6-ին

Գաղտնիքը բացվեց և թեմական դպրոցի հոգաբարձուներից երեքը, որոնք համարում էին իրանց կոչման բարձրութիւնը, հրաժարական ստորագրեցին։ Ահա թէ գաղտնիքը ինչումն է։ Վեհափառի այստեղ եղած ժամանակ, նրա ցանկութիւնը առնելու յետոյ, օգոստոսի 28-ին հոգաբարձական ժողովում, ձայների բազմութեամբ՝ վճռվեց տեսուչ հրաւիրել Տէր-Մովսիսեանին։ Այդ վճռի հիման վրա կազմվում է արձանագրութիւն, յանձնվում է փոխանորդին—լսեցէք, Ներսէս եպիսկոպոս Խուդավէրդեանին, որ նա ուղարկի Կաթողիկոսին ի հաստատութիւն։ Եւ մինչդեռ հոգաբարձութիւնը ամեն բան եղած և վերջացած համարելով սպասում էր հաստատման թղթին, յանկարծ էջմիածնից լուր հասաւ, որ Կաթողիկոսը տեսուչ հրաւիրեց Քարամեանին։ Հոգաբարձութիւնը դարձաւ մի մեծ հարցական նշան, դիմեց փոխանորդին և ուզեց բացատրութիւն։ Ամեն բան պարզվեց։ Ներսէս եպիսկոպոսը, լսեցէք, ծածկում է այդ արձանագրութիւնը, ինչպէս ասում են թուրքերը «մինդար ալթի» է անում և իր կողմից Կաթողիկոսի մօտ է ուղարկում մի այլ հոգաբարձու և այդ կերպ Քարամեանի պէս մէկը հրաւիրվում է տեսուչ։ Այսպիսի խայտառակութիւն հոգաբարձուներից երեքը՝ բժիշկ Յովհաննիսեան, Կ. Կամսարական և Տ. Տէր-Յակոբեան տանել չը կարողացան. ինչ անուն որ կարելի էր տալ մի այդպիսի վարմունքին, տալով իրան՝ փոխանորդին ու անմիջապէս հրաժարական տուեցին։ Այստեղ միանգամայն զարմանալի թւաց Բագուից հաղորդած լուրը, որ իբր թէ Վեհափառի կողմից Քարամեանին ուղղած հեռագիրը եղել է հոգաբարձութեան համաձայնութեամբ... Տեսէք թէ ո՛ր աստիճան մեր հոգևորականութիւնը ընկել է, որ ընդունակ է դարձել նոյն իսկ այս տեսակ միջոցների դիմել։ Դեռ մեր մէջ գոյութիւն ունեն փողոցային թերթեր, որոնք հովանաւորում են այսպիսի երևոյթներ և մինչև անգամ խրախուսում են։ Որքան կուզէք, պարոններ, հայհոյեցէք, կեղտեր շպրտեցէք, վայրահաչութիւններ թոյլ տուէք, խրախուսեցէք այսպիսի երևոյթներ, իսկ մենք հասարակական դատաստանի առաջ կը դընենք այդպիսի ազնիւ փաստեր, ու հասարակութիւնը, համոզված ենք, կարող կը լինի ըստ արժանոյն գնահատել խրախուսիչներին։

Ա.—Դօ

ՆԱՄԱԿ ԿԱՐՍԻՑ

Սեպտեմբերի 5-ին

Օգոստոսի 29-ին, ժամը 1-ին, կառավարչապետ իշխան Գօլիցին մուտ գործեց քաղաք։ Քաղաքին մօտ բերդապահի և ոստիկանապետի կողմից դիմաւորվելուց յետոյ՝ իշխանը եկաւ «Երկաթեան առաքելոց» պատմական եկեղեցին և այնտեղ աղօթելուց յետոյ՝ գնաց իր համար պատրաստված օթևանը՝ զինուորական կլուբը, որի մօտ քաղաքացիների աղ ու հացն ընդունեց և ողջունեց Մարիամեան ուսումնարանի աշակերտուհիներին, որոնք բերվել էին կանգնած այդտեղ։ Այդ օրը նա ներկայ եղաւ Թիֆլիս-Կարսի երկաթուղու այստեղի կայարանի հիմնարկութեան և օրհնութեան հանդէսին, որից յետոյ նահանգապետի մօտ կայացաւ ճաշկերոյթ։ Հետևեալ օրը քանի մի խնդրատուների խնդիրներն ընդունեց և ապա օգոստոսի 31-ին ուղևորվեց զօրախաղի դաշտը և այնտեղից Սարիղամիշ։ Սեպտեմբերի 2-ին այնտեղից վերադարձաւ և ներկայ եղաւ զօրախաղերին։ Մանեօվրը վերջացաւ սեպտեմբերի 4-ի գիշերը և այսօր իշխան կառավարչապետը ճանապարհ ընկաւ դէպի Թիֆլիս։ Զօրախաղերին ներկայ լինելուց զատ՝ իշխանը այցելեց ի միջի այլոց և քաղաքային ուսումնարանը, և 40 րուբլի նուիրեց աշակերտներին անուշեղէններ բաժանելու համար։ Բայց աշակերտները որոշեցին այդ փողը գործադրել իրանց չքաւոր ընկերակիցների օգտին։

Հ.

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Թիֆլիս, սեպտեմբերի 10-ին

«Մշակի» № 105-ի մէջ, պ. Ալ. Ծատուրեան նկարագրելով իմ հանգուցեալ եղբօր՝ նորաւարտ ուսանող Յովհաննէս Սուլխանեանի կեանքը և վաղաժամ մահը, ի միջի այլոց գրում է հետևեա-

---

խտացաւ, տարածվեց մինչև ականջների ծայրը, կարծես արիւնը հիմա դուրս կը ցայտէր։

—Սուտ է, կանչեցին ներքևից։

—Սուտ, բացականչեց նոյն ծիծաղը։

Այդպիսի անուն գոյութիւն չունէր։ Նորից հարցեր, նորից մի շարք անուններ վերևից։ Ծիծաղում էին ամենքը. և անզուսպ ուրախութիւնը ամեն մէկին տալիս էր աւելի խօսք պահանջող լինելու եռանդ։ Իսկ նա, որ նայելով ճօճվում էր և ծիծաղում, այդ բախտաւոր, գեղեցիկ արարածը, որքան բաւականութիւն էր գտնում իր չքնաղ յաղթութեան մէջ...

Բանն այն տեղին հասաւ, որ այլ ևս չը մնաց մէկը, որ չը խփէր նրան և չը հարցնէր։ Եւ նա, վերջապէս, տեղի տուեց, յայտնեց թէ այժմ ասում է։ Տիրեց լռութիւն. բայց լսվեց մի տարօրինակ խօսք։

—Չունեմ, ասաց նա։

Ծիծաղ, խրախոյս ու, դժգոհութիւն...

—Սուտ է, սուտ է... երեկ նա եկաւ մեր գիւղը...

Այդպէս էին ասում ընկերուհիները։ Այլ ևս թագցնելու կարիք չը կար։ Նա երկու անգամ լուռ յետ ու առաջ թռաւ և ապա, աչքերը ուղղելով դէպի վեր, դէպի ընկուզենու խիտ ճիւղերը, ցած ձայնով, այս անգամ առանց որ և է ծիծաղի, արտասանեց.

—Ջալալ...

Ուրախութեան, յաղթութեան աղաղակները ողջունեցին այդ անունը։ Աղջիկը կանգնեցրեց ճօճանը, ցած իջաւ։ Այժմ նա կերպարանափոխվել էր. մի լուրջ մարդ էր, որ լուռ հեռացաւ, քաշվեց մի անկիւն, միացածը թողնելով միւս աղջիկներին։ Բայց չը կար մի տեղ, որ բոլորովին ծածկէր նրան այն սուր ու թափանցող հայեացքներից, որոնք ամեն կողմից ուղղված էին դէպի նրան։ Հրապարակական խոստովանութիւնը այնքան էլ հեշտ չէր. աղջիկը դժուարութեամբ էր շունչ քաշում, զգում էր որ իր սիրտը հանգստութիւն չունի, որ մի բան այրում է նրան։ Նա սկսեց կարգի բերել իր թաշկինակն ու մազերը։ Ի՞նչ էր նրա դրութիւնը. այդ ոչ ոք չը գիտէր, բայց ամենքը երանի էին տալիս նրան։

Եւ հասկանալի է թէ ինչու։ Բախտաւոր գեղեցկուհին Մէլիքի աղջիկն էր...

Արեգակը շատ էր մօտեցել այն սարին, որի ետևում մայր էր մտնում։ Մի քանի հարց ու փորձ ևս—և կը գայ ամառնային երեկոն. բայց Աւետարանոցի ծաղիկները դեռ չէին վերջացրել Վարդավառի բոլոր ծէսերը։—Դեռ մնում էր ամենահետաքրքրականը բանը. դեռ այնքան մատաղ սրտերը սպասում էին թէ ինչ պիտի ասէ բախտը։ Ամեն մէկը բացել էր իր նուիրական գաղտնիքը. բայց... զուր չէին ասում. «Թո՛ղ քո սիրտը, տես ինչ է ասում բաղդը»։

Մէլիքի աղջիկը հեռացաւ ընկուզենուց և գնաց դէպի բլուրի ստորոտը։ Նրան հետևեց հասակն առած կինը, որ մինչև այժմ հեռու էր պահվում։ Նա աղջկայ դայեակն էր։ Տեսնելով, որ աղջիկը սկսեց դէս ու դէն գնալ և գեղեցիկ ծաղիկներ հաւաքել, պառաւը կանգ առաւ և հարցրեց.

—Ո՞ւմ համար են դրանք։

Աղջիկը չը պատասխանեց մինչև որ իր ձեռքում մի մեծ գոյնզգոյն փունջ չը կազմվեց։ Ապա, մօտենալով իր դայեակին, ասաց.

—Մեր սափորի համար, որ դրած է աղբիւրի մէջ։ Ես կը ծածկեմ նրան, որ լաւ բան գուշակէ ինձ համար։ Ի՞նչ կը լինի, Մէհրի, ինչ կասէ նա ինձ։ Վախում եմ, սիրտս հանգիստ չէ։

—Մի՛ վախիր, Մէհրին մատաղ լինի քո սիրուն աչքերին, ասաց պառաւը մայրական քնքշութեամբ և բռնեց աղջկայ ձեռքը։—Մի՛ վախիր. իմ Գայիանէն Վարանդայի երկնքում մի աստղ ունի, որի նմանը դեռ մարդ չէ տեսել։ Ի՞նչ պիտի ասէ քեզ վիճակը, երբ դու ինքդ մեր ամենքի բախտն ես...

Եւ նորից ու նորից պառաւը մատաղ գնաց իր սանիկին։ Նրա ձայնը, որ դիւթում, կախարդում էր մէլիքի երեխաներին մանկութեան առաջին տարիներից սկսած, այժմ էլ արաւ իր հրաշալի ներգործութիւնը։ Գայիանէն ժպտաց և լի վստահութեամբ ու հաւատով նայեց այն տեղին, ուր խորհրդաւոր սափորն էր գտնվում։

Այդ միջոցին միւս աղջիկներն էլ եկան դէպի այն կողմը, ուր Գայիանէն ծաղիկ էր հաւաքում։ Պառաւը սթափվեց, բարձրացրեց իր գլուխը և այդ ժամանակ միայն նկատեց, որ արևը մայր մտնելու վրա է։ Նա իսկոյն յիշեց իր պարտաւորութիւնը, և տանելով Գայիանէին դէպի մի կողմ, ասաց.

—Օրը մթնում է, և մենք այստեղ չը պիտի մնանք։

Աղջիկը ապշեց, համարեա ցնցվեց։ Նա չէր կարծում թէ այդ րոպէին աշխարհում կը լինի մի մարդ, որ [illegible] կը թողնի այդ օրվայ խաղերը։

—Իսկ վիճակը, բացականչեց նա յուսահատված։

Ապա բռնեց դայեակի ձեռքը և ցոյց տալով արևմուտքը, ասաց.

—Դեռ արև կայ. տեսնում ես, երեք-չորս չըսանի երկարութեամբ ճանապարհ ունի արեգակը. Իսկ նրա մայր մտնելուց յետոյ սկսվում է մի կարճլիկ օր, չուաքի, թարմութեան փոքրիկ օր։ Տղամարդիկ ճրագավառին են տուն վերադառնում. իսկ մինչև այդ ժամը վերջացած կը լինի մեր վիճակը։

Մէհրին սարսափեց վերջին խօսքերից։

—Մինչև ճրագավառ, հարցրեց նա կիսատ ձայնով.—այդ չի լինի։ Այստեղ ամենքը աղջիկներ են։

—Բայց մեր գիւղը շատ է մօտիկ, երկու թըռիչքով կարելի է հասնել։

—Չէ, չէ, ժամանակը չար է, անպիտան... Դու չը գիտես, դու երեխայ ես... Այժմ ցերեկն էլ մեր երկնքի տակ ապահով չէ կարելի ման գալ։ Գնանք, վիճակը տանն էլ կարելի է...

—Տանը Հայոտաղբիւր չը կայ... Այստեղ է աղջիկների բախտը։

—Ջրից կարելի է տանել։ Բայց այս ինչ է...

Նա այլ ևս չը շարունակեց։ Նրա աչքերը տեսան մի բան, որ սարսափ ազդեց։

Բանջարանոցի միւս կողմում ահագին թեք լանջեր էր տարածել լեռնային բարձրութիւնը. զառիվայրի մեծ կէսը ծածկված էր անտառով, որի ստորին մասերը արդէն ընկղմվել էին երեկոյեան ստուերների մէջ։ Անտառից ցած սկըսվում էր բաց, այժմ դեղնած խոտերով ծածկված տարածութիւնը, որ փոքրիկ ձորեր ու խորդ ու փոսեր կազմելով, գալիս, իջնում էր առուակի վրա։ Անտառի տակ երևում էր մի ձիաւոր. նա մի քանի քայլ գնում էր, բայց իսկոյն յետ էր դարձնում ձիու գլուխը և դիմում էր դէպի այլ կողմ։ Ինչպէս երևում էր, նա դիտում էր այդ կողմերը. ամեն ինչ հասկացնել էր տալիս, որ դա մի վտանգաւոր մարդ էր։ Ապա նա, կարծես նոր նկատելով բլրի լանջին ցրված աղ-

ը. «Զգենալով մի առանձին ապահովութիւն, իբրև մէկը այն շատերից, որոնց ճնշում է «հայի խնդրի» ծանր լուծը, երիտասարդն անվհատ մաքառում էր ամեն տեսակ նեղութիւնների դէմ»: Պարտք եմ համարում յայտնել, որ հանգուցեալ եղբայրս նիւթական նեղութիւն երբեք չէր կրում, գոնէ չը պէտք է կրէր: Նա իր ամբողջ ուսանողական կեանքում ստանում էր ամսական 60—70 րուբլի, որ իմ կարծիքով բաւական է մի ուսանողին Մոսկվայում: Այդ կարող են վկայել պ. Ծատուրեանին Մոսկվայում ամենքին ծանօթ պ. Ստ. Վարդազարեանց, որից եղբայրս ստանում էր հարկաւոր գումարը, և նրա ընկերներից շատերը, ի միջի այլոց պ.պ. Թադէոսեան և Ասատեանց:

Ահա քանի մի տող 1895 թ-ի դեկտեմբերի նրա նամակից. «Սիրելի եղբայր, շարունակ գրում ես՝ մի խնայիր ծախքերին, առայիր պ. Վարդազարեանից և լաւ ապրիր». բայց գիտես, ծախսել միայն ինձ վրա, մտածել իմ մասին չեմ կարող և խղճի դէմ է. որքան խեղճ ընկերներ կան. դրանց օգնելու համար շատ գումար է հարկաւոր»: Այդ նամակից երևում է, որ նա մոռանալով իր «ես»-ը, զրկելով իրան կեանքի շատ յարմարութիւններից, շատերին մասնակից էր անում իր ստացածին:

Ստեփան Սուլխանեանց

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Սեպտեմբերի 11-ին, քաղաքի կողմից տրված ճաշից յետոյ, գեօլոգների մի մեծ խումբ ճանապարհ ընկաւ Բաքու:

—

«С. Петербургскія Вѣдомости» լրագրի սեպտեմբերի 7-ի համարում տպագրված է մի մեծ առաջնորդող յօդուած «Ակն ընդ ական» վերնագրով թիւրք-պարսկական սահմանագլխում պատահած ընդհարումների առիթով: Յօդուածագիրը այն կանխամ միտքն է արտայայտում, որ այսպէս կոչված «հայ յեղափոխականները» ոչ թէ կոսմոպոլիտ-անարխիստներ են, ինչպէս կամենում է հաւատացնել թիւրքաց կառավարութիւնը և եւրոպական թիւրքասէր մամուլը, ոչ թէ կարգի, օրինաւորութեան և քաղաքակրթութեան թշնամիներ են, այլ մարդիկ, որոնք հասել են յուսահատութեան թիւրքաց րէժիմի պատճառով, զրկված են իրանց ծնողներից, կանանցից և քոյրերից և վառված են անգթաբար կոտորված իրանց ծնողների վրէժով: Ներկայումս ամբողջ թիւրքաց Հայաստանը լի է այդպիսի յեղափոխականներով. դրանք հասարակ, ագէտ, կրօնասէր գիւղացիներ են, որոնք ոչ մի գաղափար չունեն յեղափոխութեան և յեղափոխականների մասին: Դուք ամեն րոպէ կարող էք լսել այդ գիւղացուց. «իմ տունս քանդված է, իմ սրտիս մօտ և թանգագին բոլոր անձինք ջարդված են. ինչի համար եմ ես ապրում և ինչի համար պէտք է ապրեմ. ես պէտք է մեռնեմ, բայց պարտաւոր եմ առաջ պատժել մարդասպաններին և վրէժխնդիր լինել»: Այդ մարդկանց մէջ խօսում է ոչ թէ «յեղափոխական» զգացումը, որի մասին նրանք գաղափար անգամ չունեն, այլ սարսափելի յուսահատութիւն: Պատմելով սահմանագլխի վրա յուլիսի 24 և 25-ին տեղի ունեցած դէպքերը, որոնք ծանօթ են մասամբ և «Մշակի» ընթերցողներին, յօդուածագիրը վերջացնում է իր եզրակացութիւնը հետևեալ խօսքերով. «Գազանային հակումները սանձարձակ գործում են. Փոքր-Ասիայում 300,000 հայերի թափված արիւնը ներշնչել է մնացած հայերի հոգու մէջ յուսահատութիւն, քարացրել է նրանց զգացումները և միտքը և ներկայումս թէ հայը, թէ քիւրդը ծարաւ են միայն արեան, վրէժխնդրութեան: Իսկ այդ ամենը պատահեց այն պատճառով, որ Եւրոպան թոյլ տուեց սուլթանին XX դարի շեմքում ոչնչացնել մի ամբողջ խաղաղ ազգ միայն նրա համար, որ այդ ազգը ձգտում էր ձեռք բերել այնպիսի մարդկային իրաւունքներ, որ Ազատարար Կայսր Ալէքսանդր II-ը Սան-Ստեֆանօյի դաշնագրով յանձնարարել էր նրանց»:

—

Երէկ, սեպտեմբերի 12-ին, պրօֆէսօր Անդրէաս Արծրունի ճանապարհ ընկաւ Գերմանիա: Պ. Արծրունին անկարող եղաւ մասնակցել գեօլոգների ճանապարհորդութիւններին հիւանդութեան պատճառով, և շտապեց արտասահման՝ բժշկվելու նպատակով:

—

«Пет. Вѣдомости» լրագրում կարդում ենք. «Ֆրանսիայի նշանաւոր պուբլիցիստ Պրեսանսէ, որ հիւր էր Պետերբուրգում, ճանապարհ ընկաւ դէպի Կովկաս:

—

Մեզ խնդրում են տպագրել հետևեալը. «Վերջապէս Թիֆլիսի կօնսիստօրիան նշանակեց Թիֆլիսի Կուկիայի Նորաշէն Աստուածածնի եկեղեցու երեցփոխի ընտրութիւնը: Հին երեցփոխ Եսայի Աբրահամեան հեռանում է պաշտօնից և նրա տեղ պէտք է ընտրվի նորը: Ընտրութեան օրը նշանակված է վաղը, կիրակի, ամսիս 14-ին. բացի երեցփոխի ընտրութիւնից, ծխական ժողովը պէտք է ընտրի երեք հաշուատես հին երեցփոխի հաշիւները քննելու համար»:

—

ԿԱՐՍԻՑ մեզ գրում են. «Կարսի թիւրքաց հիւպատոսը իր բազմաթիւ քաջագործութիւնների վրա աւելացրել է ահա թէ ինչ: Թիւրքաց օրէնքով (եթէ միայն նշանակութիւն ունի այդ օրէնքը) հայրենիք վերադառնալու անցագիր առնելու համար որոշված է վճարել մի մէջիդ և մի ղուրուշ (մօտ 1 ր. 50 կ.), բայց սուլթանի պաշտօնեան ստանում է տասնապատիկը,—ամենաքիչը 12 րուբլի, որը խեղճ թիւրքահայ մշակի համար սոսկալի է: Դեռ չենք հաշւում այն ահագին գումարները, որոնք առնվում են զանազան պատրուակներով: Անհրաժեշտութիւնը այն աստիճանի է հասել, որ մինչև անգամ թիւրքերն են բողոքում: Հետաքրքիր է, արդեօք Թուրքաց բարձր իշխանութիւնը չը գիտէ՞ այս մասին. գուցէ նա էլ համամիտ է այդ բացարձակ թալանման»:

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՎԵՐՋԻՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Մուշից ստացված մասնաւոր նամակները հաղորդում են. «Կառավարութեան կողմից միջոցներ են ձեռք առնված զանազան դէպքերի առաջն առնելու համար. աշխատում են կասկածաւոր քիւրդ բէկերին և աշիրաթների գլխաւորներին զսպել, որպէս զի տեղի չունենան նոր խառնակութիւններ: Կառավարութիւնը մի փաշա զօրք ուղարկեց քիւրդ-հերոս Մուսա-բէկի ուղղու դէմ, որը մի քանի հարիւր զինված քիւրդ ձիաւորներով պատսպարված՝ մեծ սարսափի մէջ էր գցել խաղաղ հասարակութիւնը, և յաջողեց բռնել ու բանտարկել:

«Այս տարի երաշտութիւն չը պատահեց, շնորհիւ յորդ անձրևների. հունձը առատ բերք տուեց, բայց շատ քչերին, որովհետև շատերը՝ լուծք չունենալու պատճառով՝ վար չէին արել:»

—

Ալաշկերտից ստացված է հետևեալ լուրը. «Ժողովրդի միակ մխիթարութիւնը հ ա ց ի առատութիւնն է. սօմար ցորենը վաճառվում է 19 ղըրուշ. բայց, ինչպէս երևում է, այդ միակ մխիթարութիւնից էլ պիտի զրկվի անբաղդ ժողովուրդը: Կարսի մի քանի վաճառականներ ահագին քանակութեամբ ցորեն են տեղափոխել Կարս, որից յետոյ հացի գինը զգալի կերպով բարձրացել է. իսկ կառավարութիւնը այդ բանին արգելք չէ լինում, որովհետև իր ֆինանսական ներկայ ճգնաժամը այդպէս է թելադրում»...

ՆԱՄԱԿ ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻՑ

Թաւրիզ, օգոստոսի 31-ին

Հաղորդում ենք մի քանի մանրամասնութիւններ այստեղ բերված հայ գաղթականների մասին: Վասպուրականի Աղբակ գաւառի բնակիչներ են դրանք, որոնք անցեալ տարի կորցրին իրանց սիրելիներին, կողոպուտի ու թալանի մատնվեցան իրանց մալն ու մուլքը: Անբաղդ գռհերից շատերը կիսակենդան վիճակում թողել սիրելի «վաթանը», հազիւ կարողացած էին ապաստարան գտնել պարսից հողի վրա, Սալմաստում, ուր նրանք ապրում էին մինչև այժմ: Սալմաստի վերջին դէպքերը պատճառ բանելով՝ պարսից կառավարութիւնը որոշեց նրանց հեռացնել իրանց ապաստանավայրից: Չը մոռանամ ասել, որ սալմաստցիները այս անգամ էլ ցոյց տուին իրանց եղբայրասիրութիւնը. գաղթականների համար չէին խնայել վարձելու էշեր, սայլ, առատ հաց ճանապարհի համար, և ճանապարհ էին գցել նրանց, ինչպէս հարազատ եղբայրը ճանապարհ է գցում պանդխտութեան գնացող եղբօրը: Չէին մոռացել մարդիկ էլ դնել նրանց հետ, որ ճանապարհին սարբազների ձեռքին գերի չը դառնան, չը տառապեն: Այս անգամ եկած գաղթականների թիւը 240 է. լսվում է որ դեռ շատերին պիտի բերեն: Թէև շատ ու շատ յարմար կը լինէր գաղթականներին հող տալ Թաւրիզի մօտերքում և այնտեղ հիմնել մի հայ գիւղ, բայց որովհետև պարսից հասարակութիւնը այդ բանին դէմ է, որոշված է նրանց դրկել Մուժամբար և Ալջամուլք հայ գիւղերը: Անշուշտ լաւ կը լինէր, եթէ գաղթականների մի մասն էլ Սուլդուզ տարվէր, ուր հողերը չափազանց առատ են, երկրագործ գաղթականը կարող կը լինի իր հացը ճարել. բացի դրանից մի ուրիշ օգուտ էլ կարող է առաջ գալ. այնտեղի հայերը ամբողջովին թուրքախօս են, անշուշտ գաղթականները կազդեն նրանց վրա և նրանք շուտով կը սովորեն հայոց լեզուն:

Լուր ստացվեց Մարաղայից թէ՝ այնտեղ խռովութիւններ կան. պարսիկ ամբոխը, մօլլաներ ու սէյիդներ, ապստամբվել են կառավարութեան դէմ և այդ խռովութիւնների աղբիւր այնտեղի դատաւորն է համարվում: Ասում են թէ Ամիր-Նիզամ հեռագրել է Մարաղայի դատաւորին, որ «եթէ նոյն օրն իսկ չը վերջանան խռովութիւնները, դու ինքդ պիտի գլխատվես»: Վ.

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—«Figaro» լրագրի Վիէննայի թղթակիցը հեռագրում է մի կարևոր լուր, որ իբր թէ ստացել է շատ արժանահաւատ աղբիւրից: Աւստրիական կառավարութիւնը առաջարկել է գերմանական և իտալական կաբինէտներին, որ երեք պետութիւնները միասին խնդրեն ռուսաց և ֆրանսիական կառավարութիւններից հաղորդել միմեանց դաշնակցական պայմանագրերի բնագրերը հետևեալ պայմաններով: Երեքպետեան դաշնակցութիւնը կը հաղորդի Ռուսաստանին և Ֆրանսիային այն դաշնագրի բնագիրը, որ կնքված է Աւստրիայի և Իտալիայի մէջ և որը մինչև այսօր անյայտ է և այն բոլոր փոփոխութիւնները, որոնք առանձին դաշնագրերով կատարվել են Իտալիայի, Գերմանիայի և Աւստրիայի մէջ: Դրա փոխարէն, Ֆրանսիան և Ռուսաստանը կը հաղորդեն անցեալ օգոստոսի 25-ին Պետերբուրգում կնքված դաշնագրի բնագիրը: Ենթադրում են, որ այդ առաջարկութիւնը, եթէ ընդունվի, վերջ կը դնի երեքպետեան և երկպետեան դաշնակցական խմբերի մէջ եղած բոլոր տարաձայնութիւններին և կը հաստատի հինգ մեծ պետութիւնների մէջ համերաշխութիւն: Պարզ է ուրեմն, որ այն ժամանակ կը կայանայ մի հնգապետեան դաշնակցութիւն, որը ուղղված կը լինի, պէտք է ենթադրել, Անգլիայի դէմ:

—Կ. Պօլսից հաղորդում են, որ արտակարգ զինուորական դատարանը 345 երիտասարդ թիւրքերին աքսորեց Տրիպօլիս: Դատապարտվածներից ամեն մէկին նշանակված է նպաստ ամսական 100 ղրուշ: Մահվան պատժի են դատապարտվել 7 հոգի, բայց, երևի, այդ պատիժը կը փոխարինվի (?) բանտարկութեամբ: Երևի դրանք են այն մեծ շնորհները, որ դեռ նորերս Մուրադ բէյը խոստանում էր հայրենասէր օսմանցիներին, հիմնվելով սուլթանի խոստումների վրա:

—Աթէնքից հեռագրում են «Indépendance Belge» լրագրին, որ յունաց Գէորգ թագաւորը դիտաւորութիւն ունի, հէնց որ հաշտութիւնը կը կնքվի, հրատարակել մի մանիֆէստ, որով պէտք

ջիկներին, սկսեց զանգազ կերպով դէպի ցած գալ...

—Սուրբ Գրիգորիս... մինչեւ պառաւ Մէհրին... Ձիաւոր այսպիսի ժամանակ... Դու պահես մեզ, սուրբ գերեզման...

Գայիանէն մոռացաւ ամեն ինչ. նա զգաց այն, ինչ զգում է փոքրիկ թռչունը, երբ հեռուում, ծմակների վրա, երևում է բազէն: Վերջին տարիները նա մեծացել էր այդ վախերի մէջ. նրան միշտ ծածկում էին պատերի ետևում, նրա ականջում ինչ որ բաներ էին շշնջում: Եւ միակ նա չէր այդ դրութեան մէջ. ամբողջ գիւղը ահ ու սարսափի մէջ էր: Եւ այժմ, երբ երևում էր վտանգը, նա սեղմվեց իր դայեակի աջ թևին, կարծես այդ պառաւ ու թոյլ կնոջից էր պաշտպանութիւն պահանջում: Ձիաւորը կաշկանդել էր երկուսին. փոխանակ փախչելու, գլուխ ազատելու, նրանք կանգնել էին և նայում էին թէ ինչ կը լինի...

Այդ միջոցին ձիաւորը յանկարծ շուռ տուեց ձիու գլուխը, փոխեց իր ճանապարհը և գնաց դէպի բանջարանոցի ետևի կողմը. ձին այժմ արագ էր գնում: Փառք Աստուծու... Բայց ինչ ուրախութիւն. րոպէ չանցած՝ երևան եկաւ մի ուրիշ ձիաւոր, որ շտապով գնաց միւսի առաջը: Նրանք կանգ առան, երևի խօսում էին: Մէհրին իմացաւ որ րոպէն վճռական է: Նա կանչել էր Վարանդայի բոլոր սուրբերին, այժմ ձայն բարձրացրեց, սկսեց կանչել աղջիկներին ու հարսներին, ասաց որ պէտք է ամեն ինչ թողնել ու փախչել: Նրանք էլ տեսել էին ձիաւորներին և նրանք էլ, հալածվող թռչունների նման, շտապով սկսեցին հաւաքվել և շարժվել դէպի այն տեղը, ուր կանգնած էր Մէլիքի աղջիկը: Բայց նրանց էլ կաշկանդել էր վերևից եկող ահը: Այդպէս ոչ մէկն էլ չէր կարող փախչել...

Յանկարծ Գայիանէն ծիծաղեց, և օձի բերանից ազատվածի նման բացականչեց բարձր ձայնով.

—Ոչինչ չը կայ. գնացէք, վիճակը պատրաստեցէք...

Մէհրին կը քարանար սարսափից, եթէ Գայիանէն իսկոյն չասէր նրա ականջին.

—Ես ճանաչեցի...

—Ո՞վ:

—Այն միւսին, որ նոր եկաւ:

Որքան Մէհրին լարեց իր տեսողութիւնը, մի բան հասկանալ չը կարողացաւ:

—Մեր գիւղից է, հարցրեց նա:

—Ո՛չ:

Եւ Գայիանէն նորից շտապեցրեց աղջիկներին ցած իջնել, պատրաստել վիճակի սափորը:

—Ես էլ ճանաչեցի, աղաղակեց մի աղջիկ և վազեց դէպի ցած:

Մի ակնթարթում անցաւ ահը. Նա մի փոթորիկ էր, որ յանկարծ կախվեց երկրի վրա, և իսկոյն էլի չքացաւ: Տօնը խանգարված չէր. նորից սկսեց թռչկոտոցն ու խօսքը: Պառաւ դայեակը մնացել էր ապշած. նա չը գիտէր թէ ինչ է կատարվում. նրա խորշոմած, արևառ դէմքը շարունակ պահում էր մօտալուտ աղէտի սարսափը, և նրա շրթունքները դեռ արտասանում էին. «մութը գալիս է, ինչ կասեն»: Գայիանէն չը հեռացաւ նրանից, և ծիծաղելով հարցրեց.

—Հիմա էլ չես ճանաչում:

—Իմ աչքերի մէջ լոյս չէ մնացել, իսկ դու չես ուզում ասել, պատասխանեց նա.—բայց իմ սիրտը կոտրատվում է, և ես չը գիտեմ թէ ինչ կը լինի, եթէ...

Խեղճ կինը չը կարողացաւ շարունակել և լաց եղաւ: Նա աղաչում էր փորձանքից հեռու մընալ, փախչել, ազատվել: Գայիանէն գրկեց նրան, իր դէմքը բոլորովին մօտեցրեց բարի դայեակի դէմքին և հիացած արտասանեց.

—Նա է, Մէհրի, նա է...

—Ո՞վ:

—Չես հասկանում: Ես տեսի նրա անունը այնտեղ:

Եւ նա ձեռքը մեկնեց դէպի ընկուզենին: Բայց Մէհրին ոչինչ չը հասկացաւ, այնքան շշկլվել էր:

—Էլի չը հասկացա՞ր: Լաւ մտածիր, ինչու էին ինձ ծեծում մեր աղջիկները:

Գայիանէի ձայնը դողաց վերջին խօսքերի ժամանակ. նա չը կարողացաւ նայել իր դայեակին և շուռ տուեց իր երեսը:

—Ջալալը, րոպէական լռութիւնից յետոյ բացականչեց Մէհրին և պինդ գրկեց Գայիանէին:

—Այո... Նա գիտէ որ մենք այստեղ ենք... Նրա կնիքն էլ վիճակի սափորի մէջ է... ինքն է ուղարկել:

Պառաւը, վերջապէս, հանգստացաւ. սրբեց իր աչքերը, դրանից գլխի շորը և սկսեց մոլեգնաբար գովել իր սանիկին, անթիւ անգամ մատաղ գնալ նրան:

—Ջալալը... կրկնեց նա մի քաղցր ձայնով, մի որոշ զգացմունքով, կարծես սուրբ Գրիգորիսն էր դա, որին կանչում էր մի քանի րոպէ առաջ:

—Այո, նա... Այժմ մութ գիշերն էլ սարսափելի չէ, այժմ ոչ մի մութ, ոչ մի ծմակ և ոչ մի սար վտանգ չի բերի մեզ համար, չէ: Նա այստեղ է, և մենք ամենքս կարող ենք հանգիստ խօսեցնել մեր Հարսնաքարը: Այդպէս չէ, Մէհրի...

—Այո, Մէհրին քո ցաւը տանէ... Բայց Աննա-խաթունը:

—Միթէ նա չի հաւատայ, որ այդ երիտասարդը մենակ կարող է դիմադրել թշնամիներին... Օ՛, դու, երևի, չես ճանաչում նրան, Խաչէնի մելիքի որդուն: Գնանք, էլ ինչ հոգս ունինք. տարին մի անգամ է վիճակը գուշակում. գնանք, լսենք:

Նա ցած գնաց, և Մէհրին այլ ևս չը համարձակվեց իր չարագուշակ խօսքերով ու նախազգացումներով դիմադրել այդ սիրուն արարածին, որ կամենում էր ուրախութեան բաժակը մինչև վերջը խմել:

Բայց Գայիանէն յանկարծ յետ դարձաւ և խորհրդաւոր ու ցած ձայնով ասաց դայեակին.

—Լսիր, Մէհրի: Եթէ սափորի մէջ գցած նրա կնիքը լաւ գուշակութիւն չանէ, դու չես թողնի որ Խաչէնցին տխուր գնայ այստեղից: Իմաց կը տաս նրան, որ ես գիտեմ թէ երկնքի որ կողմումն է նրա աստղը. ամեն գիշեր ես տեսնում եմ նրան և իմանում եմ թէ ինչ է անում և ինչ է մտածում Խաչէնի մելիքի որդին: Կասես միմիայն նրան, պահիր այս բանը քո սրտում, ինչպէս ես եմ պահում...

Եւ նա, պատասխանի չը սպասելով, ծիծաղեց և վազեց դէպի ցած: Նա մի չարաճճի, զուարթ երեխայի էր նման:

Մէհրին նայեց նրան, նայեց և ծանր հառաչանք հանելով սրտից, արտասանեց.

—Չափից դուրս բաղդաւոր ես, աչքիս լոյս. դա վատ է, մեր աշխարհը չէ ընդունում այդպիսի կատարեալ բաղդ:

(Կը շարունակվի)

հրաւիրի ազգային ժողովը գումարւել և միջոցներ ձեռք առնել երկրի ֆինանսական վիճակը բարւոքելու համար:

ԽԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ

1898 թւի մայիսի 23-ին լրանում է նշանաւոր ռուս կրիտիկոս Վ. Բէլինսկու մահւան յիսնամեայ տարեդարձը: Այդ առիթով մասլութիւն կայ հանգամանութիւն բանալ՝ տաղանդաւոր գրողին արժանի կանգնեցնելու նպատակով: Ցիանամեակի տօնախմբութեան նախաձեռնութիւնը իր վրա է առել Պէնզա քաղաքը:

* * *

Երիտասարդ թիւրքերի գործունէութեան մասին եւրօպական լրագիրների մէջ հետաքրքիր տեղեկութիւններ են հաղորդւած: Անհէտ Բիւլայի խմբագրութեամբ հրատարակւող «Մէշվէրէթ» լրագրի վերջին համարում, առաջին տեղում տպւած է, թէ այդ լրագրի թիւրքաց մասի հրատարակութեան համար ձուլւած տառերը երիտասարդ-թիւրքերի կուսակցութեան դաւաճան անդամները գ ո ղ ա ց ե լ և ծախել են «սուլթանի գլխաւոր լրտեսին»․ այդ պատճառով «Մէշվէրէթ» լրագրի թիւրքական հրատարակութիւնը այսուհետև վիմագրութեամբ պէտք է կատարւի: Երիտասարդ-թիւրքերի կուսակցութեան կօմիտէտի պաշտօնական կնիքն էլ այդ բախտին է ենթարկւել: Ցեղափոխութիւնը վերջանում է գողութեամբ․—դա ճիշդ «թիւրքական» պրօգրեսի նշան է...

„ՄՇԱԿԻ“ ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՌՈՒՍԱՑ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԻՑ

ԼՕՆԴՕՆ, 10 սեպտեմբերի: Սիմլայից հեռագրում են, որ գեներալ Ջեֆրիս խիստ պատժի ենթարկեց մօխմանդներին, որոնք ներումն են խնդրում և այլ ևս դիմադրելու փորձեր չէին անում:

ԲԵՐԼԻՆ, 10 սեպտեմբերի: Ասում են, որ ստատս-սեկրետար Ֆօն-Մարշալ կը նշանակւի Կ. Պօլսի դեսպան:

ՍԻՄԼԱ, 10 սեպտեմբերի: Վերջին գիշերը գազբեան մօլլան, բազմաթիւ զօրքի գլուխ անցած, յարձակւում գործեց գեներալ Բլէդի բանակի վրա: Յարձակումը շարունակւեց հինդ ժամ: Անգլիացիների կողմից սպանւեց մէկ մարդ և վիրաւորւեցին 14 հոգի. վերջիններիս թւում գտնւում է գեներալ Եօզհասդ: Այսօր միայն Էլլիսի և Բլէդի հրամանատարութեան տակ գտնւող այժերը:

ԲՈՒԴԱՊԵՇՏ, 10 սեպտեմբերի: Սեպտեմբերի 9-ին, առաւօտեան, գերմանական կայսրը պատրաստ զօրքեց քաղաքում տեսնելու շինութիւնները: Կէսօրից յետոյ 5 ժամին տեղի ունեցաւ հանդիսաւոր ճաշ, ուր Վիլհէլմ կայսրը, պատասխանելով աւստրիական կայսրի կենացին, գովասանքներ արաւ ունգարացիներին և նրանց թագաւորին, «կեցցէ թագաւորը» արտասանելով ունգարերէն լեզւով: Ֆրանց-Յօզէֆի և նրա հիւրը ներկայ էին արքայական օպէրային թատրօնում հանդիսաւոր ներկայացմանը, որի վերջը Վիլհէլմ, Ֆրանց-Յօզէֆի ուղեկցութեամբ, ճանապարհւեց դէպի կայարան: Կայսրը ճանապարհ ընկաւ երեկոյեան 10 ժամին:

Կ. ՊՕԼԻՍ, 11 սեպտեմբերի: Մի քանի դեսպաններ կրկին նամակներ ստացան, որոնք, իբր թէ, ուղարկւած են հայկական կօմիտէտների կողմից: Կարծում են, որ դա խարդաւանքի արդիւնք է:

ՊԱՐԻԶ, 11 սեպտեմբերի: Բայօննից հեռագրում են գեներալ Բուրբակիի մահւան մասին:

ԽՐԻՍՏԻԱՆԻԱ, 11 սեպտեմբերի: «Վերտենդսգանգ» լրագիրը հաղորդում է, որ Վարդէ վերադարձաւ եռեսեան արշաւանքի «Հօրանիա» շոգենաւը՝ տեղեկութիւն բերելով, թէ չստացել կը վերադառնայ անդրաշ արշաւանքը և որ նա աջող հետևանքներին է հասել:

Կ. ՊՕԼԻՍ, 11 սեպտեմբերի: Անգլիական դաշնագիրը վաւերացրւած է:

ԲՕՄԲԷՅ, 11 սեպտեմբերի: Ժանտախտը բօմբէյեան նախագահութեան մէջ սաստկանում է. Պունայում ժանտախտից հիւանդացան մի քանի եւրօպացիներ:

ԲԵՐԼԻՆ, 11 սեպտեմբերի: Սեպտեմբերի 10-ին Կուկզափէնում խորտակւեց ականակիր շոգենաւը: Շոգենաւի հրամանատարը Մէկլէնբուրգեան Ֆրիդրիխ Վիլհէլմ դուքսը և 7 նաւաստիներ խեղդւեցին:

ԲՈՒԴԱՊԵՇՏ, 11 սեպտեմբերի: Ֆիումէից հաղորդում են, որ Զերկվէնիցից եկող «Իկա» շոգենաւը, նաւահանգիստը մտնելու ժամանակ, ընդհարւեց «Տիրիա» շոգենաւի հետ: «Իկա» շոգենաւի վրա գտնւում էին մօտ 50 ճանապարհորդներ Վիէննայից, Զագրէբից և Բուդապեշտից: «Իկա» շոգենաւը ընկղմւեց և դէպի յատակը գնաց երկու րօպէում: Անձրևային եղանակի և սաստիկ մթութեան պատճառով քչերն ազատւեցին: 35 ճանապարհորդներ խեղդւեցին: 14 ճանապարհորդներ, նաւի բոլոր պաշտօնեաները և կապիտանը ազատւեցին: Ընդհարման պատճառների մասին «Իկայի» կապիտանը, որը կալանաւորւած է, չը կարողացաւ բացատրութիւններ տալ:

ՍԱՆ-ՖՐԱՆՑԻՍԿՕ, 11 սեպտեմբերի: Հաւայի

տնտար միաձայն վաւերացրեց կղզիների Միացեալ-Նահանգների հետ միացնելու վերաբերեալ դաշնագիրը:

Խմբագիր՝ ԱԼԷՔՍԱՆԴՐ ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Հրատարակիչ՝ ԱՆԴՐԷԱՍ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍՆԱՒՈՐ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ

Բ. ՆԱԻԱՍԱՐԴԵԱՆԻ

(Կուկիա, Վօրօնցօվի արձանի հանդէպ)

Հիւանդներին ընդունում են ամէն օր, բացի կիրակի օրերից:

ԱՌԱՒՕՏՆԵՐԸ՝

Կ. Մ. ՉԻԿՈՎԱՆԻ—9—10 ժ. աչքի, ներքին և նեարդային հ.

ԿԻՆ ԲԺԻՇԿ Ա. Ի. ԲՈՒԴԵՆԿՕ—$10^1/_2$—$11^1/_2$ ժ. կանանց և երեխայոց հ.

Զ. Ի. ԲԱՐԱՆԱՍԵԱՆՑ—$11^1/_2$—12 ժ. կանանց և երեխայոց հ.

Ի. Ֆ. ՊՐՕՏԱՍԵՎԻՉ—12—1 ժ. ականջի, կոկորդի. քթի և կրծքի հ.

Ա. Գ. ԿԱՐԱԳԵՏԵԱՆՑ—1—$1^1/_2$ ժ. ներքին, և երեխայոց հ.

Ա. Գ. ԳՈՒՐԿՕ—$1^1/_2$—$2^1/_2$ ժ. ներքին, ականջի, կոկորդի և միզասեռական հ.

ԵՐԵԿՈՆԵՐԸ

Ա. Մ. ՓՈՒՂԻՆԵԱՆ—5—6 ժ. ներքին, երեխայոց և նեարդային հ.

Ա. Ն. ՇՊԱԿՕՎԻ—6—7 ժ. նեարդային (էլեկտրաբուժութիւն), վեներական և մորթի հ.

Տ. Ի. ԲՈՒԴԵՆԿՕ հիւանդանոցումը քիմիական և խոշորացուցական հետազօտութիւններ է անում մէզի, խխի, արեան, կաթի և այլն:

Վճար 50 կ. չքաւորները ձրի: Համախորհրդի (կօնսիլիումի) և օպերացիայի համար առանձին:

Ի տեղի հիւանդանոցի վերատեսչի՝

Բժ. Ա. Գ. ԳՈՒՐԿՕ

Յանձնառում եմ մտնել ԿՕՄՊԱՆԻՕՆԿԱ միայնակ կնոջ մօտ. համաձայն եմ քաղաքից հեռանալ. գիտեմ ռուսերէն, ֆրանսերէն լեզուները և մուզիկա: Կարող եմ պատրաստել երեխաներին գիմնազիաների պատրաստական դասարանները մտնելու համար: Հասցէս. Բարեատինսկայա փողոց, № 10, հարցնել Տէր-Նիկողոսեանին: (№ 106) 1—5

ԿԻՐԱԿՆՕՐԵԱՅ ՏԵԽՆԻԿԱԿԱՆ ԿՈՒՐՍԵՐ

քաղաքային արհեստաւորաց դպրոցում բացւում են սեպտեմբերի 14-ին: Աւանդւում են հետևեալ առարկաները՝ գծագրութիւն, նկարչութիւն, թւաբանութիւն, ֆիզիկա, քիմիա, մեխանիկա, առողջապահութիւն, տարրական մատդաշարժութիւն. կէս տարւայ վճարը 50 կօպէկ. բոլոր գրաւոր, նկարչական և գծագրական պիտոյքները տրւում են ձրի: Կուրսերն ունեն առանձին բաժանմունք ԱՆԳՐԱԳԷՏՆԵՐԻ համար, ուր ցանկացողները ընդունւում են ձրի: Ընդունելութիւնը լինում է ամէն օր Արհեստաւորաց դպրոցի կանցելեարիայում (Էկզարխի հրապարակ). նոյն տեղում կարելի է ստանալ և մանրամասն տեղեկութիւններ կուրսերի մասին: Խնդրւում են գրւել իր ժամանակին վաղօրօք: (№ 107) 1—4

ՀՈԳԵՒՈՐ իշխանութեան կարգադրութեամբ առաջիկայ կիրակի, ամսիս 14-ին, ա. պատարագից յետոյ՝ ժամի 11-ին, Աւետեաց Զգրաշէնի սուրբ Աստուածածին եկեղեցում լինելու է ԵՐԷՑՓՈԽԻ ընտրութիւնը․ ուստի խնդրեմ յիշեալ եկեղեցու ծխականներին նշանակեալ ժամին շնորհ բերել ընտրութեանը:

1—1 Գործակալ՝ Պ. ա. ք. Խարադեանց

ПРОДАЕТСЯ ЗА **100** *РУБ.*

новая **ДАМСКАЯ ШУБА** на бобровомъ воротникѣ и мѣховой подкладкѣ. Норашенская ул. противъ Норашенской церкви, домъ Меликъ-Нубарова. (5 уч.). (№ 107) 1—3

ԲԺԻՇԿ ՎԱՀԱՆ ԱՐՖՐՈՒՆԻՆ,

վերադարձած լինելով Մօսկվայի միջազգային բժշկական ժողովից, վերսկսել է ՀԻՒԱՆԴՆԵՐԻ ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹԻՒՆԸ առաջվայ ժամերին. Գօլօվինսկիյ պրօսպեկտ, № 28, տ. Ազամօվի:

(№ 102) 4—10

ՖՐԱՆՍԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒԻ ՀՄՈՒՏ ՄԻ ԱՆՁ ՈՒԶՈՒՄ Է

ՖՐԱՆՍԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒԻ

մասնաւոր դասեր տալ թէ երեխաներին և թէ չափահասներին:

Դիմել՝ Կօնսուլսկայա փողոց, № 28 (վերնայարկ), ժամ 4—6, (տուն ճարտարապետ Փիթօյեվի):

LEÇONS PARTICULIÈRES DE FRANÇAIS

POUR ENFANTS ET ADULTES

S'adresser: Rue Consulskaïa, № 28, (de 4 à 6 heures) (Maison Pitoeff, architecte).

(№ 102) 3—6

BATEAUX A VAPEUR FRANÇAIS N. PAQUET ET C-ie

ՖՐԱՆՍԻԱԿԱՆ ՆԱՒԱԳՆԱՑՈՒԹԵԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

Ն. ՊԱԿԷ ԵՒ ԸՆԿ.

Կանոնաւոր և ուղղակի նաւագնացութիւն ՄԱՐՍԷՅԼԻՑ ԲԱԹՈՒՄ, չորեքշաբթի օրերը, երկու շաբաթը մի անգամ, սկսած յունվարի 25/6-ի չորեքշաբթիից,

Եւ հակառակը՝ Բաթումից Մարսէլ, մտնելով Տրապիզօն, Սամսօն և Պօլիս: Մեկնում է Բաթումից՝ չորեքշաբթի, 17/29 սեպտեմբերի ՄԻՆԳՐԷԼԻԱ շոգենաւը, նաւապետ ՇԷԼՏ: Եւ այդպէս շարունակաբար, երկու շաբաթը մի անգամ, չորեքշաբթի օրերը, ժամի 4-ին ճաշից յետոյ:

Հինգշաբթի, սեպտեմբերի 18/30-ին Բաթումից կը մեկնի ԼԱԳՕԼ շոգենաւը, նաւապետ ՐՕԶԷ, մտնելով Կ. Պօլիս, Մարսէլ և Անտվերպէն, և ի միջի այլոց կընդունի ապրանքներ հիւսիսային եւրօպական նաւահանգիստների համար:

Բաթումից Պարիզ ուղղակի հաղորդակցութեան տոմսակներ տրւում են ավելորդ պակաս գներով:

Ապրանքների և ճանապարհորդների մասին հարկաւոր տեղեկութիւնների ստանալու համար թող բարեհաճեն դիմել ընկերութեան գործակատարներին՝

ԲԱԹՈՒՄՈՒՄ—պ. Վիկտոր դ'Արնօին, Նարէրէժնայա: ԹԻՖԼԻՍՈՒՄ—պ. Օ. Գ. Բարեկենդանեանին, Սիօնի փող. նախկին Արծրունու քարվանսարա: ԲԱԳՈՒ—պ. Ս. Դիլգարեանին, Կօլիւբեանինսկայա հրապարակ: ՆՕՎՕՐՕՍՍԻՅՍԿ—պ. Մելխիօր Հերշենրօդերին: (№ 76) 5—20

Ֆ Ի Ն Ա Ն Ս Ն Ե Ր Ի Մ Ի Ն Ի Ս Տ Ր Ի Թ Ո Յ Լ Տ Ւ Ո Ւ Թ Ե Ա Մ Բ

ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ԿՈՒՐՍԵՐ

Ծրագիր. 1) առևտրական թւաբանութիւն. 2) կրկնակի հաշւապահութիւն ՆԱՒԹԱՅԻՆ—ԳՈՐԾԱՐԱՆԱԿԱՆ, առևտրական, բանկային և այլն. 3) Առևտրական թղթակցութիւն. 4) վայելչագրութիւն:

ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹԻՒՆԸ ՕԳՈՍՏՈՍԻ 1-ԻՑ, ՊԱՐԱՊՄՈՒՆՔՆԵՐԸ ՍԵՊՏԵՄԲԵՐԻ 20-ԻՑ

Բագու, Տատարսկայա փողոց, տուն № 30.

Կուրսերի հիմնադիր՝ Ա. ՏԷՐ-ԳԱՍՊԱՐԵԱՆ

Վաճառւում է հիմնադրի նոր գիրքը,

„КРАТКІЕ ОЧЕРКИ ПО НЕФТОПРОМ.-ЗАВОДСКОМУ СЧЕТОВОДСТВУ“

(№ 83—հ. շ.) ԳԻՆԸ 1 ՌՈՒԲԼԻ 14—20

Դ Պ Ր Ո Ց-Պ Ա Ն Ս Ի Օ Ն

Տ Է Ր-Յ Օ Վ Ս Է Փ Ե Ա Ն Ի

(Սօլօլակ, Սաղօվայա փող., տուն № 46, Տէր-Մելքսէթօվի)

Մանուկների ընդունելութիւնը օգոստոսի 20-ից: Ուսումը կը սկսվի սեպտեմբերի 1-ից

(№ 97) 4—10

ԿՏԱՒԻ ԳՈՐԾԱՐԱՆ ԹԻՖԼԻՍՈՒՄ

(Բամբակի մանւածքի)

ԺԱՌԱՆԳՈՒՀԻՆԵՐԻ Յ. ՉԻԹԱԽԵԱՆԻ

(Հիմնւած է 1869 թ.)

КАВКАЗСКАЯ ВЫСТАВКА СЕЛЬСК. ХОЗЯЙСТВА И ПРОМЫШЛЕННОСТИ 1889.

ԳՈՐԾԱՐԱՆԸ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒՄ Է

ԿՏԱՒ ՍՈՎՈՐԱԿԱՆ 15—30 ՎԵՐՇՕԿ ԼԱՅՆՈՒԹԵԱՄԲ
ԿՏԱՒ I ՏԵՍԱԿԻ 15—30 » »
ԿՏԱՒ ՀԱՍՏ » 12—30 » » (մասնաւոր պատուէրներով)

ԹԵԼ ԿԾԻԿՆԵՐՈՎ
ԹՈԿ ԲԱՄԲԱԿԻ ԹԵԼԻՑ $^1/_4$''—3'' ՀԱՍՏՈՒԹԵԱՄԲ
ԹԵԼԻ ԾԱՅՐԵՐ (пакля) ՄԵՔԵՆԱՆԵՐ ՄԱՔՐԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ:

ԲԱՄԲԱԿ ՄԱՔՐԱԾ (вата) I ՏԵՍԱԿԻ
ԲԱՄԲԱԿ ՄԱՔՐԱԾ II »
ԲԱՄԲԱԿ ԹԵՐԹԵՐՈՎ I ՍՈՍԻՆՁՈՎ (մասնաւոր պատուէրներով)
ԲԱՄԲԱԿ ԹԵՐԹԵՐՈՎ II » ՆՇՇՏՈՎ

Առաջարկում ենք պ.պ. վաճառականներին և գործածողներին ուշադրութիւն դարձնել մեր գործարանում պատրաստւող կտաւի ամրութեան և ներկեր ընդունելու յատկութեան վրա և չը շփոթել Ռուսաստանից եկած կտաւների հետ:

Կտաւի նմուշները և պրէյսկուրանտները ուղարկւում են ըստ առաջին պահանջման ձրիաբար:

Հասցէն՝ Тифлисъ, главная контора фабрики. Уголъ Нагорной и Сергіевской ул. собс. д. телефонъ конторы 266, а фабрики 24. (շ. ե.) (№ 78) 17—50

ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ԿՈՒՐՍԵՐ

Ե Ր Կ Ո Ւ Ս Ե Ռ Ի Ա Ն Ձ Ա Ն Ց Հ Ա Մ Ա Ր

ՏԱՍՆՎԵՑԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

Առևտրական կուրսերի նպատակն է՝ մասնագիտական առևտրական կրթութիւն տալ երկու սեռի անձանց և պատրաստել գործնական ճանապարհով հմուտ հաշւապահներ: Աւարտողները ստանում են ատտեստատներ:

Աւանդելի առարկաք սրանք են՝ 1) Առևտրական Տնտեսութիւն, 2) Առևտրական Թւաբանութիւն, 3) Հաշւապահութիւն (պարզ, կրկնակի և բանկային), 4) Թւաբանութիւն համրիչի վրա, 5) Առևտրական թղթակցութիւն, 6) Առևտրական և մուրհակի կանոնագրութիւն և 7) Գեղագրութիւն, վատ ձեռքի ուղղելը:

Ուսումը սկսվելու է սեպտեմբերի 15-ից: Ընդունելութիւնը սեպտեմբերի 1-ից, ամենայն օր, առաւօտեան 10-ից մինչև 11-ը, և երեկոյեան 4-ից մինչև 8 ժամը, կուրսեր հիմնողի բնակարանում, Սօլօլակում, Ալէքսանդր Փրիդօնովի տանը, № 9, Սերգիեվսկայա և Նագօրնայա փողոցների անկիւնում: Ծրագիրը և կանօնները կարելի է ստանալ ձրիապէս եղբ. Ծօվիանօֆների բանկային գրասենեակում և կուրսեր հիմնողի բնակարանում: Օտարաքաղաքացիք դիմում են՝ Тифлисъ, С. П. Мануэльянцу.

(ե. շ.) (№ 76) 15—25